

Nedenstående artikel er blevet bragt i Specialpædagogisk Tidsskrift. Skrevet af seminarlærer og lic. Marte Meo supervisor Pernille Roug.

Jeg har jo sagt det 100 gange.

Ovennævnte sætning har jeg hørt mange gange i de syv år, jeg har arbejdet med Marte Meo metoden.

Den er næsten altid afslutningen på et forældrepars eller en pædagogs beretning om en uhensigtsmæssig adfærd hos et barn eller en ung/ voksen udviklingshæmmet. Det kan handle om meget forskelligt, lige fra børn der bider andre børn, til den udviklingshæmmede voksne der skriger, slår eller ikke vil samarbejde.

Når jeg får sådan en beretning, og som afslutning får stillet spørgsmålet: "Hvad kan vi stille op?" hanker jeg op i mit lille Sony videokamera og tager ud for at filme en hverdagssituation.

Jeg filmer 2 forskellige sekvenser af ca. 5 minutters varighed - en struktureret situation, hvor der er en opgave der skal løses - det kan være et måltid, en af/påklædningsituation, opvask etc. og en ustruktureret situation hvor der ikke er en opgave, der skal løses, men hvor det handler om fri leg, hygge eller småsnak.

For at illustrere hvordan jeg arbejder, vil jeg tage udgangspunkt i en af de situationer jeg har oplevet.

En personalegruppe i en boinstitution kontaktede mig for at spørge, om jeg vil hjælpe dem med at få Sarah til at samarbejde. Samarbejdet var et stort problem i mange forskellige situationer, men mest når hun skulle have sit tøj af og på.

På videoen ser vi den 23 årige udviklingshæmmede kvinde, Sarah på badeværelset, hvor hun skal tage sit tøj af.

Pædagogen starter venligt med at sige: "Tag dit tøj af, Sarah." Sarah ser op på pædagogen, men bliver stående passiv. Pædagogen gentager sin sætning: "Tag dit tøj af, Sarah" men stadig ingen reaktion.

Dette gentager sig mange gange og til sidst er pædagogens stemme ikke længere venlig men meget bestemt og lettere irriteret. Sarah vender ryggen til pædagogen og begynder at gå. Pædagogen bliver nu vred, og det ender med at pædagogen tager tøjet af Sarah og giver hende nattøjet på. Stemningen er på dette tidspunkt ikke god. Såvel pædagogen som Sarah er vrede og sårede. Det der kunne have været en rar hyggestund, var blevet til en uværdig situation for begge parter.

Når børn er små, gør vi alting for dem. Vi giver dem mad, klæder dem af og på, putter dem, ser deres enkle behov og forsøger at tilfredsstille dem. Og pludselig en dag kan vi bede vores barn om at tage tøj på og stolte se til at blusen bliver vendt rigtigt, og at knapper og lynlåse bliver håndteret uden besvær. Barnet er, fra at vi har gjort det hele for dem, nået til nu at kunne udføre en opgave ved kun verbalt at blive bedt om det. Men det er jo ikke gået så pludseligt endda. Forud er der gået mange års oplæring, hvor barnet dag for dag har lært lidt mere om at tage tøj på og af, og hvor vores opgave som forældre er at lade barnet i stadig stigende grad overtage de nye færdigheder. Det starter med at kunne tage sine sokker af selv og en dag lykkes det stolt barnet at trække bukserne op, når begge ben er på plads i de rigtige bukseben, og i takt med at motorikken bedres og forældrene dagligt gentager vejledningen, bliver modellen for at tage tøj af og på lært.

Dette kalder vi i Marte Meo for trinvis guiding. At man trin for trin, afpasset efter barnets udvikling og niveau lærer det modeller for, hvordan man gebærder sig i alle livets forhold - her modellen for at tage sit tøj af og på. Det er vigtigt at guidningen foregår i en rar atmosfære. Indlæring sker betydelig lettere i en rar atmosfære, hvor det er tilladt at stille spørgsmål, begå fejl og få gentaget det man har brug for at høre endnu engang.

Da jeg satte mig og analyserede filmen med Sarah, så jeg, at Sarah endnu ikke havde modellen af, hvordan man trin for trin tager sit tøj af for derefter at få nattøjet på. På et tidspunkt tager pædagogen fat i Sarahs bluse mens hun siger, at Sarah skal tage tøjet af. På filmen så jeg også, at Sarah rent faktisk tog hænderne op for at gå i gang. En lille bevægelse med hænderne som man ikke ser i situationen, fordi den ikke er tydelig, og fordi det går så stærkt i hverdagen. Dette klip kunne jeg vise pædagogen og sige: "Prøv at se her, du siger at hun skal tage tøjet af, mens du tager fat i hendes bluse og se hvad Sarah gør. Hun løfter hænderne for at samarbejde. Det du gør her, er det der skal til for at få Sarah til at samarbejde. Du siger, hvad hun skal gøre. Du viser hende det ved at tage fat i hendes bluse, og hun viser her, at denne kombination med såvel verbal som nonverbal guiding, er det niveau hun er på." Sarah har vist, at hun endnu ikke er i stand til kun verbalt at blive guidet, og at hun har brug for mere konkret og trinvist at blive anvist. "Tag tøjet af" var på et for højt niveau, hun havde stadig brug for at få benævnt hver enkelt klædningsstykke.

14 dage efter optog jeg en ny film, og i denne film så jeg at pædagogen trinvist guidede Sarah igennem afklædningen. "Du skal tage din bluse af, Sarah", samtidig med at hun tager fat i Sarahs bluse. Pædagogen venter på, at Sarah tager blusen af, og derefter siger hun, at hun skal tage sin undertrøje af, og sådan foregår hele afklædningen trin for trin afpasset Sarahs niveau. Når man ser filmen, ser det ud som om man ser den i slow motion, men det er det tempo Sarah har, hvilket pædagogen meget fint afpasser sin guiding efter. Umiddelbart så det ud som om spørgsmålet fra pædagogen: "Hvordan kan jeg få Sarah til at samarbejde om at tage tøj på", var løst. Men på et enkelt klip ser jeg, at pædagogen siger: "Ja, sådan Sarah, helt rigtigt." Sarah bliver glad og ser op på pædagogen for at dele denne glæde med hende. Jeg viser det til pædagogen, der spontant siger: "Ja, for Søren. Hun gør jo det, jeg beder hende om hele tiden, men jeg er vist ikke for flink til at rose hende for det. Det

må jeg huske" Vi aftaler derfor at optage en ny film, hvor pædagogen bekræfter Sarah og deler glæden med hende bagefter.

På den 3. og sidste film ser jeg at Sarah samarbejder under hele seancen. Hun er blevet lidt hurtigere og smiler glad op til pædagogen, når hun bliver bekræftet. Pædagogen og Sarah hygger sig sammen og ingen tvivl om, at Sarah er i gang med at lære modellen for at tage tøj på og af.

Marte Meo metoden, som er udviklet af den hollandske terapeut Maria Aarts, er et program, der udvikler samspillet mellem mennesker ved hjælp af video. Der arbejdes ressourceorienteret, hvilket blandt andet kan ses i historien om Sarah, hvor pædagogen vises de klip, der rummer udvikling og altså ikke vises hvor samspillet ikke lykkes. I Marte Meo er det vores erfaring, at mennesker lærer bedre af at se, hvor det de gør rent faktisk har en positiv effekt, end at se hvor samspillet ikke lykkes. Det er jo det samspil, pædagogen har bedt om hjælp til at ændre, og det er derfor kendt af pædagogen. Hvad der derimod ikke er kendt, er hvilken adfærd, der skal til for at ændre på den. Marte Meo betyder "af egen kraft", og refererer til det menneskesyn, at alle mennesker på trods af vanskelige betingelser har nogle ressourcer, som kan aktiveres. Den forståelsesramme Marte Meo arbejder efter er, at det er gennem interaktionen med andre mennesker, der sker udvikling.

Samspil vil altid være gensidigt - hvilket vil sige, at man reagerer på den adfærd, man ser hos modparten kombineret med sin egen viden, sine følelser og sin egen adfærd.(1) Når et forældrepar får et handicappet barn, er de i dyb sorg. Denne sorg og bekymring over barnets fremtid kombineret med at have fået et barn, der på nogle måder adfærd sig anderledes, end det man kender, kan være nok til at samspillet ikke bliver ordentligt etableret fra barnet er helt spædt.(2) Det udviklingshæmmede barn har i højere grad end normalt fungerende børn, brug for at være i et udviklingsstøttende samspil. Det skal nemlig bruge længere tid på at lære. Det har brug for flere gentagelser og har i højere grad brug for at tempoet bliver afpasset efter barnets niveau etc.

Al udviklingsstøttende kommunikation tager udgangspunkt i, at barnet tager et initiativ. (Et initiativ er det barnet ser på, det barnet gør, det barnet siger eller den følelse barnet viser). Det er uhyre vigtigt for et barns udvikling, at de voksne der omgiver barnet ser, sætter ord på og tager udgangspunkt i dette initiativ. Ved at få sat ord på og blive fulgt i sit initiativ får et barn lært selv værd, koncentration, får sprog, lært modeller for god adfærd etc. (3,4)

Jeg har mange gange af nybagte forældre til et handicappet barn fået fortalt, at "det er svært at aflæse barnets signaler". Når vi så ved hvor vigtigt det er at barnet får sat ord på og bliver fulgt i disse signaler/initiativer, er det jo problematisk for såvel forældre som barn, at forældrene har svært ved at se dem.

Jeg hører også ofte, at "hun vil ikke have øjenkontakt med mig." Men fælles for disse 2 udtalelser er, at forældrenes bekymring meget hurtigt ændrer sig, når vi får videoen på og billede for billede kan analysere, hvad det er for nogle initiativer barnet tager og på den måde få en detaljeret viden om lige præcis dette barn, eller når jeg kan vise et forældrepar, at deres barn rent faktisk kigger op på dem for at få øjenkontakt, men at barnet behøver mere tid til at dreje hovedet op imod dem end normalt.

Karen, en 6 årig udviklingshæmmed pige var evigt sur hver morgen, når hun dukkede op i specialbørnehaven. Denne surhed var svært at få ændret, og den fulgte hende ofte langt op ad dagen med en stadig irritation hos personalet til følge. Personalet var af den opfattelse, at de skulle lade hende i fred. De havde kun ét våben til at ændre på surheden. Det var hvis pædagogerne "spillede klovn" og fjollede helt vildt så kunne de af og til bryde mønstret. Klovniet havde dog en tendens til at skulle være vildere og vildere for at få den ønskede effekt. "Og hvor meget klovn skal jeg spille?", som en af pædagogerne udtrykte det. Jeg videofilmede en morgenstund, hvor Karen ankom til børnehaven transporteret af en stor, glad taxavognmand og ingen tvivl om, at den unge dames humør ikke var alt for godt. Pædagogerne stillede hende mange spørgsmål: "Hvordan har du haft det til morgen?", "Var det en god køretur herind?" "Så du, at der er kommet heste ud i folden ved siden af børnehaven?" Der kom absolut ingen svar fra Karen, men derimod en meget bestemt læggen armene over kors og en sur mund. På et tidspunkt kom der et andet barn ud og hvinede af glæde: "Karen, vi skal ud og klappe hestene." På filmen så jeg nu, at Karen faktisk tog hænderne ned og fik et mere mildt udtryk i ansigtet. Pædagogen, der gerne ville skåne Karen, tog venligt den anden pige i armen og sagde til hende, at hun skulle gå ind på stuen igen, og at Karen ville komme ind om lidt, når hun havde fået sit tøj af. Resultatet var tydeligt at læse hos Karen - armene kom over kors igen, og det voldte pædagogen meget besvær at få jakke og støvler af. Men denne sekvens gav os en viden, vi kun kan tilegne os ved at se på filmen, og se Karens reaktioner på de forskellige elementer. Igen reaktioner der er svære at se i situationen, hvor pædagogen jo sjældent kan tillade sig bare at observere. Jeg kunne vise pædagogerne, at Karen ikke brød sig om spørgsmål. Så deres intuitive fornemmelse af, at hun skulle være lidt i fred, var jo for så vidt rigtig nok. Men vi så jo også noget andet, nemlig at et andet barn kunne smitte med sin glæde, og at det andet barn kom med et udsagn i stedet for spørgsmål - "Karen, vi skal ud og klappe hestene." Dette gav anledning til, at pædagogerne skulle prøve ikke at stille spørgsmål, men i stedet komme med udsagn. F.eks. "Godmorgen Karen, det er rart at se dig." "Der er kommet

heste ude i folden ved siden af." Hans (taxachaufføren) siger, at det var en god tur herind. Samtidig skulle de udnytte de ressourcer, de andre børn besidder - nemlig glæden. I stedet for at beskytte Karen mod de andre børn, var der noget der tydede på, at de kunne hjælpe hende ud af denne morgensurhed. Jeg kunne lidt poppet sige: "Lad børnene arbejde i stedet for jer." Allerede næste morgen var der sket en markant ændring med Karens humør.

I denne situation brugte vi videoen til at få et nærmere kendskab til Karen. Vi kunne i ro og mag se på billederne for at se, hvor Karen viste tegn på at tø op og hvor hun i hvert fald ikke tøede op.

Det faktum at pædagoger stiller mange spørgsmål er et fænomen, jeg hyppigt støder på. Nogle børn kan godt lide det - nemlig de børn der kan svare på spørgsmålene. Men nogle børn har det ikke godt med det. Mange børn, men specielt udviklingshæmmede og sent udviklede børn, bliver usikre, når de får mange spørgsmål. Nu er det jo sådan, at det ikke er så mange spørgsmål, vi reelt ønsker svar på. Når vi spørger blebarnet, om det skal have en ren ble, forventer vi sjældent at barnet siger: "Nej, tak mor, det kan godt vente lidt, for jeg leger lige så godt." Det er en udbredt opfattelse at man lærer børn at tale ved at stille dem mange spørgsmål. Det er ikke min erfaring. Tværtimod har jeg mange eksempler på, at børn begynder at tale, når det tunge ansvar med at skulle svare på mange spørgsmål bliver taget fra deres skuldre. Charlottes specialskolelærer spurgte, hvordan hun kunne få gjort Charlotte, der kommunikerer ved hjælp af tegnsprog, mere aktiv i klassesammenhænge. På filmen ser vi, at læreren stiller Charlotte rigtig mange spørgsmål. Det virker jo selvfølgelig bagvendt, når jeg nu siger, at Charlotte blev rigtig aktiv, da læreren holdt op med at stille spørgsmål. Da læreren spurgte hvad farve klodsen havde og forventede, at Charlotte svarede ved hjælp af tegnsprog, trak hun sig helt sammen. Da læreren til gengæld fortalte Charlotte at denne klods er grøn, så Charlotte interesseret og glad op på læreren og gentog "grøn"- både verbalt og ved tegnsprog. Dette er kun et eksempel ud af mange på, hvordan børn bliver gladere og mere aktive, når de får udsagn i stedet for spørgsmål.

I arbejdet med voksne udviklingshæmmede har det oftest været en uhensigtsmæssig adfærd, jeg er blevet bedt om hjælp til at afhjælpe. Udviklingshæmmede der slår, skrider, har svært ved at være sammen med de andre i bofællesskabet fordi beboeren "fylder for meget".

Bortset fra at hver enkel beboer jo er et menneske med hver sin personlighed, er det et meget ens billede jeg ser. Beboere der gennem en årrække har tillagt sig en drårlig adfærd, som det trods mange forsøg er uhyre svært at slippe af med. Her kunne jeg igen tænke mig at tage udgangspunkt i virkeligheden.

Merete, en kvinde i fyrrerne, har igennem mange år haft et mere end saftigt sprog. Enhver med hang til obscøne udtryk ville blegne af misundelse. Pædagogerne var ved at fortvivle. Fra tidlig morgen til sen aften lød disse saftige udtryk højt og gennemtrængende, og at gå en tur i byen med Merete var nu helt udelukket. Børn på gaden blev bange og voksnes reaktion var en blanding af vrede, morskab og dyb forargelse. Personalet var ved at køre træt i denne adfærd.

Jeg optog 7-8 minutter med Merete og hendes primærpædagog, mens de spiste. Jeg så en pædagog, der flere gange bad hende om at holde mund med de udtryk. Merete fik at vide, at hun måtte spise selv, hvis hun fortsatte, og sådan gik det. Pædagogen forlod bordet, mens Merete højlydt råbte, at nu holdt hun op. Det holdt dog ikke i mange sekunder. Jeg så også en pædagog, der arbejdede meget hårdt på at skabe en rar stemning, men at Merete hele tiden ødelagde pædagogens bestræbelser ved sin adfærd.

Uhensigtsmæssig adfærd har en tendens til at tiltrække sig negativ opmærksomhed. Beboerne får ofte så meget dårlig kontakt på sin uhensigtsmæssige adfærd, at der stort set ikke er plads til en god og rar kommunikation. Når man er omgivet af en dårlig stemning, kan det være svært at tage gode initiativer, og således har dårlig adfærd en tendens til at forstærke sig selv og blive værre og værre. En negativ spiral er startet. Dette mønster skal brydes. Vi forsøger ofte at ændre på en dårlig adfærd ved at fortælle, hvad vedkommende ikke skal, men sjældent ved at fortælle hvad vedkommende skal. Den dårlige adfærd bliver en så integreret del af menneskets selvopfattelse, at det er det mennesket ved, at det kan og derfor det, det gør. Ved i stedet at bekræfte menneskets gode adfærd vil der ske en gradvis ændring af adfærden. Det er selvfølgelig en umulighed at ændre på en dårlig adfærd, hvis ikke samspillet i øvrigt er i orden.

I Meretes tilfælde startede vi med at reetablere et godt samspil. Tage udgangspunkt i Meretes gode initiativer og sætte ord på dem. Når Merete gjorde noget godt, skulle pædagogerne sætte ord på det og bekræfte det. Det var umiddelbart svært for personalet at se, hvor Merete gjorde noget godt, så vi gik filmen igennem klip for klip for at se, hvad Merete gjorde godt og vi fandt faktisk mange ting. Hun spiste pænt, hun satte selv sin tallerken ud i opvaskemaskinen, lagde sin serviet i servietringen, sagde pænt "dav" til en medbeboer (om end dav blev efterfulgt af en masse eder og forbandelser) osv.

Derefter blev Meretes pædagoger bedt om at ignorere de grimme ord og udtryk. Primærpædagogen mente, at det ville blive meget svært for hende, men på den næste film - taget en uge efter, gjorde hun det. Nu gik pædagogerne i gang med at bekræfte Merete, når hun ikke sagde de grimme ord. "Det er dejligt, når du taler så pænt." "Det er rart at være sammen med dig, Merete, når du ikke råber." Samtidig begyndte personalet at smile til hende, når de ikke hørte de grimme ord og de begyndte at gå hen til hende, når hun talte almindeligt. En af personalemedlemmerne foreslog, at de vendte ryggen til hende når hun sagde grimme ord, men det er ikke

nødvendigt at tage så drastiske metoder i brug, bortset fra at Merete har fået dårlig kommunikation nok for hele sit liv.

I film nummer 2 er der helt klart færre grimme ord og udtryk, og da jeg optager den sidste film efter 2 måneder, var de stort set væk.

I arbejdet med udviklingshæmmede har Marte Meo metoden vist sig at have en utrolig stor effekt. Den meget konkrete, verbale vejledning kombineret med billederne er et brugbart redskab i det pædagogiske arbejde. Man kan også, ved altid at tale ud fra billeder, sikre sig at der tales om det samme. Man behøver altså ikke danne sig sine egne billeder, med fare for at billederne bliver anderledes end de billeder den professionelle tænker på. Ved at tage udgangspunkt i hverdagssituationer og aktøremes egen kommunikation bliver vejledningen personligt vedkommende.

Noget af det, der fascinerer mig ved metoden, er den nemme og hurtige evaluering. Man kan fra film til film se, hvor langt processen er nået, om budskabet er forstået, og om den ønskede effekt er opnået.(5)

Marte Meo metoden kan bruges af alle, der arbejder med relationer i deres daglige arbejde. Det er ikke nok at læse om metoden for at arbejde med den. Interaktionsanalysen er et håndværk, der skal læres, ligesom det kræver træning at udvælge de rette billeder - nemlig de billeder, der viser udviklingsmuligheder.

Jeg bliver ofte spurgt om "det der med video". Det er da rigtigt, at det kræver evnen til at kunne betjene et videokamera, og at det betyder, at aktørerne er villige til at lade sig optage. Jeg oplever dog i praksis sjældent, at det er et problem. Når først et forældrepar eller en fagperson har erkendt et problem, de ønsker at få løst, er det ikke det at skulle videoptages, der skal stille sig hindrende i vejen for at udvikle eller forbedre samspillet.

1. Bråten, Stein

Kommunikation og samspil

Dafolo, 1999

2. Øvreeide, Haldor og Hafstad, Reidun

Forståelse og behandling av barn med kontaktførstyrrelser ut fra Marte Meo metoden.

Psykologisk-Pædagogisk rådgivning 1997 nr.4/5

Side 344 - 358

3. Birk Sørensen, Jytte

Ser man det - Marte Meo metoden

Dafolo, 1998

4. Øvreeide, Haldor og Hafstad, Reidun

Marte Meo - Marte Meo metoden og udviklingsfremmende dialoger.

Systime, 1998

5. Aarts, Maria

Marte Meo Grundbog

Harderwijk, Holland 2000